

# SLOVENSKI GOSPODAR

LIST LJUDSTVU V POUK IN ZABAVO

Izhaja vsako sredo.  
Cena: Letno Din 52,—,  
polletno Din 16,—, četrt-  
letno Din 9,—, inozemstvo  
Din 64,—

Uredništvo in upravnništvo: Maribor, Koroška c. 5

Telefon interurban 113

Cena inseratom. cca  
stran Din 2000,—, pol str-  
ni Din 1000,—, četrti stran  
Din 500,—, 1/2 strani Din 250,—,  
1/4 str. Din 125,—. Mallogra-  
si vsaka beseda Din 120,—

## Sporazum med Vatikanom in italijansko državo.

### Svetovni zgodovinski dogodek.

Mesca februarja so se odigrali ter se še bodo vršili v večnem mestu dogodki, kakoršnih ni bilo v tem mestu od l. 1870. Med Vatikanom — rimskim papežem, ki prebiva v tistem delu Rima, ki se imenuje Vatikan — in italijansko državo se je sklenil sporazum o rešitvi rimskega vprašanja in konkordat (pogodba) med vrhovnim poglavarjem katoliške Cerkve in predstavniki italijanske države. Rimsko vprašanje je vprašanje o svobodi in neodvisnosti vrhovnega poglavarja katoliške Cerkve, ki stoluje v Rimu. Do 1870 je bila najboljša jamstvo za neodvisnost papeža kot poglavarja vesoljne katoliške Cerkve cerkvena država, koje suvereni (neodvisni) vladar je bil papež. Od l. 1860 naprej je papež izgubljal kos za kosom svoje države, dokler mu niso naposled Piemontezi kot združitelji Italije l. 1870 vzeli tudi Rim. Da ohrani svojo neodvisnost, se je papež umaknil v Vatikan ter ga od tega časa ni več zapustil. Takrat je nastalo takozvano rimsko vprašanje, ki se je s sedanjo spravo med papežem in italijanskim kraljem, odnosno njegovim prvim ministrom Mussolinijem rešilo. Papež je s to doseženo spravo dobil vsaj majhen košček svoje nekdanje države — Vatikan z okolico — v tej državi pa bo on suvereni, od Italije neodvisni vladar. Poleg tega je tudi sklenjen konkordat z Italijo, v katerem so določene pravice katoliške Cerkve v tej državi.

Važnost te sprave, katero je kardinal Gasparri kot papežev državni tajnik v četrtek, 7. februarja, sporočil zastopnikom tujih držav pri Vatikanu in o njih svetovni javnosti, in katera je s podpisom pogodbe v ponedeljek, 11. februarja, postalo dejstvo, je ogromna. Njen pomen ni samo na cerkvenem po-

lju, marveč tudi na polju svetovne politike. V ostalem hočemo n kratko opisati zgodovino cerkvene države ter dostaviti pregled razprave o rimskem vprašanju po svetovni vojni.

Italije, katero se ni hotelo dati podjarmiti od germanskih Langobardov — gospodarjev severne Italije — in ki je tudi hrepenelo po politični osvoboditvi od vzhodno-rimskega cesarstva s sedežem v Konstantinoplu (Bizancu, Carigradu).

Suvereni vladar v svetnem oziru je postal rimski papež l. 754, ko je frankovski kralj Pipin, oče cesarja Karla Velikega, papežu Štefanu II. v posebni pogodbi podelil rimsko ozemlje s obsežnimi pokrajinami v srednji Italiji severovzhodno od Rima kot suvereno državo. Državno svojo posest so papeži tekom stoletij pomnožili, morali pa so voditi težke boje za posamezne pokrajine in za važnejša mesta. Za časa francoske revolucije je cerkveno državo zadel hud udarec. Francozi so leta 1789 v Rimu proglasili republiko ter papeža Pija VI. odpeljali kot ujetnika v Valence, kjer je naslednjega leta umrl. Njegov naslednik Pij VII. se je leta 1800 vrnil ter je zopet postal vladar v nekoliko zmanjšani državi. Napoleon Veliki pa je l. 1809 papežu odvzel državo, je proglasil kot del francoske države — papeža samega pa dal kot vjetnika odpeljati na Francosko v Fontainebleau (izgovori: Fontenblô). Mir, sklenjen na Dunaju leta 1815, je obnovil cerkveno državo.

Propad cerkvene države je pripravilo in dovršilo revolucionarno gibanje italijanskega nacionalizma, ki je hrepenel po zedinjeni Italiji ter jo je tudi dosegel. Vodstvo tega gibanja je prevzela severoitalijanska država Piemont ki je papežu početkom 2. polovice 19. stoletja odvzel pokrajino za pokrajino, mesto za mestom. Leta 1861 je ostala papežu samo petina njegovih dežel, vendar pa je še vedno stoloval v Rimu, čeprav so Piemontezi že 21. marca 1861



Papež Pij XI.

Začetek cerkvene države sega daleč nazaj v krščansko starodavnost. Razvijala se je v večstoletnem razvoju ter je obstojala, še predno se je javila s političnimi dejanji. Že v prvih stoletjih, ko so še pagani sedeli na prestolu rimskih cesarjev, je rimska cerkev bila imejiteljica posestva in zemljišča. Ta posest je vedno bolj rastla, ko je cesar Konstantin Veliki z milanskim odlokom leta 313 dal katoliški Cerkvi svobodo. Za časa papeža Gregorja Velikega okoli leta 600 je rimska Cerkev bila največja posestnica v Italiji. Če prav rimski papež še ni bil suvereni (neodvisni) vladar, vendar je njegova politična veljava bila zelo velika. Bil je središče rimskega prebivalstva srednje



Papeževa mati.

proglasili kot glavno mesto nove zedinjene kraljevine Italije. Francoski cesar Napoleon III. je priznal kraljevino Italijo, vendar je svoje vojaštvo pustil v varstvo papeža v Rimu, dokler se ne bi papež sporazumel z zedinjeno Italijo. Ko je leta 1870 izbruhnila vojna med Nemčijo in Francijo ter je cesar Napoleon III. odpoklical francosko vojaško posadko, broječo 5000 mož, iz Rima, so piemonteški vojaki pod vodstvom generala Cadorna — očeta italijanskega vojskovodje v svetovni vojni — 20. septembra 1870 zavzeli Rim, in z njim je padel zadnji kos cerkvene države.

Cerkvena država je bila močno jamstvo za popolno neodvisnost rimskega papeža kot vrhovnega poglavarja vesoljne katoliške Cerkve. Iz teh razlogov je nastala in iz teh razlogov je obstala 1100 let. Ko je bila ta država cerkvi odvzeta, se je papež Pij IX. takoj umaknil v Vatikan, kjer je postal ujetnik, da je mogel biti neodvisni poglavar katoliške Cerkve. Papež je ostro protestiral proti ropu cerkvene države ter odklonil od italijanske države mu ponujeno odškodnino v letnem znesku 3,225.000 frankov — njegov protest so obnovili njegovi nasledniki, zlasti Leon XIII. in Pij X.

Da je tak položaj rimskega papeža za Cerkev trajno neznosen, se je jasno pokazalo osobito za časa svetovne vojne. Ko je Italija vstopila meseca maja 1915 na strani antante (Anglije in Francije) v svetovno vojno, je v popolnem nasprotstvu z določili italijanskega garancijskega (jamstvenega) zakona z dne 13. maja 1871 prisilila zastopnike držav pri Apostolski stolici v Vatikanu, da so zapustili Rim ter se nastanili v Švici. Tako je bilo občevanje med papežem

ter škofi in verniki osrednjih sil — to je Nemčije in Avstro-Ogrske — prekinjen, položaj rimskega papeža je bil negotov, odvisen od samovolje italijanske vlade, torej nedostojen za poglavarja katoliške Cerkve. Papež Benedikt XV. je proti temu odločno protestiral. Te razmere so v Berlinu in na Dunaju vzbudile gotove nade na rešitev rimskega vprašanja v smislu osrednjih sil, kakor da bi se dalo to vprašanje rešiti proti Italiji. Osobito na Dunaju so se te nade dalje časa vzdrževale. Še v zimi 1917-18, po italijanskem porazu pri Kobaridu in njemu sledišči zasedbi velikega dela Venecije se je nadvojvodinja Marija Jožefa, mati cesarja Karla, razgovarjala z znanim nemškim državnim poslancem Erzbergerjem o tem-le načrtu: papež naj zapusti Rim ter se naseli v Benetkah kot glavnem mestu nove cerkvene države, ki naj bi se ločila od Italije.

Izid svetovne vojne je svetu dokazal staro dejstvo, da se rimsko vprašanje ne da rešiti brez Italije, še manj proti Italiji. Prva štiri leta po koncu svetovne vojne se uradna Italija ni zavedala velikega pomena tega vprašanja, marveč so vse italijanske vlade, katerim so po vrsti načelovali Orlando, Nitti, Giolitti, Bonomi in Facta, nadaljevale staro italijansko politiko predvojne Italije. Z vstopom fašizma v italijansko vlad do 1. novembra 1922 se je stvar začela spreminjati v smeri sporazumevanja z Apostolsko stolico. Izpočetka je Mussolini se moral boriti proti ekstremnim (pretiranim) elementom v fašizmu, ki so izvrševali nasilja proti katoličanom. Po umor Matteottija (socialističnega poslanca) l. 1924 je nastopila kriza v fašizmu, katera je radikalne elemente v stranki potisnila v ozadje. Od l. 1925 je Mussolini začel povse drugo cerkveno politiko, to je, politiko bliževanja Cerkvi. njenim načelom in nje



Papežev oče.

nim zahtevam. Vlada je storila pozitivne ukrepe v prid katoliški veri: 1. vevrouk se je vpeljal in pospeševal v šolah, osnovnih in srednjih, in tudi med vojaštvom; 2. križ se je vpostavljal v šole, bolnišnice in sodne dvorane; 3. duhovnikom so se plače povišale, mnogo duhovnikov je bilo imenovanih za občinske predstojnike ali njihove namestnike. Papeževi odposlanci: kardinal Merry del Val pri proslavi sv. Frančiška v Asisiju l. 1926 in kardinal Boggiano pri evharističnem kongresu v Bologni l. 1927, so bili od državnih oblasti in vojaštva nad vse slovesno sprejeti. Začeli so se zasebni razgovori med zastopniki fašizma in katoliškimi krogi o rešitvi rimskega vprašanja, to je, vprašanja rimskega papeža in njegove neodvisnosti. Ko se je 20. september — dan padca Rima v piemonteške roke — tudi l. 1927 slovesno obhajal od kraljevske italijanske Rima, je »Osservatore Romano« — poluradno glasilo Vatikana, kakor se kratko imenuje Apostolica radi svojega stanovališča v Vatikanu — stopilo na plan

ter je 23. septembra poudarilo, da ima rimsko vprašanje mednarodni značaj. To naglašanje je fašistovske kroge hudo presenetilo, in to tembolj, ker je papeški državni tajnik kardinal Gasparri med vojno l. 1916 izjavil, da Vatikan za rešitev rimskega vprašanja ne želi posredovanja ino zemskega orožja. Dne 13. oktobra je vatičansko glasilo ugotovilo, da se mora cerkvena država, čeprav v malem obsegu, vpostaviti, naslednji dan pa je zopet poudarilo mednarodni značaj rimskega vprašanja ter je ugotovilo, da se papež ne more odpovedati svojemu naddržavnemu stališču. Papež ne more vzeti politike ene države kot podlage za svoje sklepe. Papež ne more ter tudi nikdar ne bo postal domači kaplan ene države. Ta izjava je hudo razburila fa-



Papež v svoji pisarni.

fašistovske poglavarje. V uradnem listu fašistovske stranke »Foglio d'ordine« z dne 20. oktobra je izšla ugotovitev, da Italija ne more in neče odstopiti nobeden, še tako majhen kos svojega ozemlja za to, da se vpostavi zahtevana cerkvena država, pa naj si bo še tako majhna.

S temi izjavami so bile javne razprave o tem vprašanju končane. Nadaljevali pa so se zasebni, poluradni in nazadnje uradni razgovori v največji tajnosti ter so se končali s tem, da se je napravil sporazum ter sklenil konkordat med Apostolsko stolico in italijansko državo.

V ponedeljek, 11. februarja, je bila v lateranski palači, kjer je od l. 314 do l. 1304 bil sedež papežev, ob dvanajsti uri

na slovesni način podpisana pogodba. Podpisala sta jo iz srebrnega tintnika z zlatima peresima, ki ju je darovala rimska občina, kardinal Gasparri kot zastopnik papeža in Mussolini kot zastopnik kralja. S to politično pogodbo kakor se izjavlja v uradnem poročilu, se je rešilo in odpravilo rimsko vprašanje, sklenil konkordat kot ureditev razmerja vere in Cerkve v Italiji, in sklenil se je tudi dogovor, ki končno urejuje finančne (denarne) odnose med sv. Stolico in Italijo. — Ko je bil podpis izvršen, so bogoslovci, ki so stali na desnem krilu dvorane, zapeli Tedeum. Na levem krilu so fašisti zaklicali svoj: Eja, Eja, Alala. Nato je uradnik stopil pred vrata palače in razdelil tiskano poročilo. Opoldanski zvonovi so zadoneli, rimskega vprašanja ni bilo več.

vani, pred 6. januarjem 1929. Ta amnestija je doslej najširša v naši državi in bodo najvišje milosti deležni mnogi.

#### V DRUGIH DRŽAVAH.

Madžari z Rothermerom nezadovoljni. Lord Rothermere je angleški časnikarski velikaš, v njegovi lasti je dosti velikih angleških časniških podjetij. Ta velemožni angleški gospod se je zavezal za Madžare in njihove politične zahteve. Madžari namreč ne morejo pozabiti, da so nekdanje imeli veliko večje državo, da so nekdanje komandirali Slovakom, Hrvatom in Rumunom. Ker so jim mirovne pogodbe odvzele velike njihove zemlje ter jo pridobile Čehoslovaki, Jugoslavi in Rumuniji, želijo in zahtevajo, da bi se te mirovne pogodbe revidirale ter da bi krona sv. Stefana če mogoče dobila vse pokrajine nazaj, ki so nekdanje njej pripadale. Lord Rothermere je Madžare vzel v svojo zaščito ter branil njihove zahteve. O Božiču 1928 pa se je začel od madžarskih zahtev nekoliko odklanjati. Poslal je Madžarom božično poslanico, v kateri izjavlja, da na vzpostavitev habsburške vladarske hiše na Ogrskem ni misliti, madžarskemu ljudstvu pa priporoča, naj si izvojuje demokratične razmere. Na Ogrskem namreč ne vlada demokracija, ne vlada ljudstvo, marveč plemenitaši, ki nočejo nič slišati o kakih agrarnih reformah in vsled tega tudi ne o enaki in splošni volilni pravici. Te dni pa se je hotela na Madžarskem ustanoviti politična stranka, ki je nameravala uresničiti Rothermerjeve politične cilje. Sestavila si je program, v kojem med drugim zahteva splošno, enako in tajno volilno pravico, izključitev habsburške vladarske hiše od madžarskega kraljevskega prestola, ureditev zemljiške posesti itd. Vlada pa je ustanovitev te stranke prepovedala in razširjenje že pripravljenih plakatov zabranila. S tem je Rothermera še bolj ozlovoljila. Vrhtega je grof Apponyi, duševni vodja madžarskih plemenitašev, lordu Rothermeru priporočal, naj boče napram notranjim zadevam Madžarske docela nepristranski, naj pa ne poskuša več dajati navodil. Rothermeru se po taki izjavi slaba volja nikakor ne bo popravila.

## Za verski pouk v šolah.

Solsko vprašanje je velevažno vprašanje, smemo reči odločilno vprašanje za bodočnost naroda, pa tudi Cerkve. Tistemu duhu, ki se človeka polasti v mladih letih, ostane človek navadno zvest tudi v starejši dobi. Tisti moralni nazori, ki se jim je priučil mladenič, ostanejo tudi za njega merodajni kot moža in starca. Iz tega se vidi velik pomen vzgoje in šole. Papež Leon XIII. je zadel pravo, ko je izjavil, da je šola bojišče, na katerem se bo odločila bodočnost človeštva. Kakšna bo bodočnost, kakšni bodo posamezni ljudje in celi narodi, ali bodo krščanski ali nekrščanski, o tem pade odločitev v šoli.

Kar se dostaja ureditve šole v naši državi, so se o tem vodile dolgotrajne razprave. Predloženi so bili razni načrti, kojih pa nobeden dosedaj še ni obveljal. Ni nam treba biti žal, da dosedaj ni postal zakon nobeden teh načrtov o ureditvi šol, osobito osnovnih šol. Pri izdelavi teh načrtov so imeli glavno besedo ljudje, kojih nazori niso v skladu z našim krščanskim svetovnim nazorom. Ti ljudje ne mirujejo tudi v sedanjih razmerah, marveč rujejo naprej zoper verski pouk v šolah, osobito v srednjih šolah.

To dejstvo je bilo merodajno za zagrebškega nadškofa dr. Bauerja, da se je v svoji poslanici, ki jo je izdal 6. febr. povodom 50letnice svojega mašništva, dotaknil tudi šolskega vprašanja. Zagrebški nadškof je o razmerah dobro podučen in zato so njegove besede vredne vpoštevanja.

Nadškof dr. Bauer pravi v tej svoji poslanici vernikom med drugim takole: »Pojavili so se glasovi, ki nas silijo k opreznosti. Tako se javno naglašajo želja, da bi se verouk ukinil, da bi se duhovništvu prepovedalo poučevati v šolah, da bi se prepovedalo vsako versko nadzorstvo v šolah, z eno besedo, da se izroči šolski pouk izključno laikom (svečnim ljudem), ali kakor se to pravi, da se šola laizira. To je prostozidarsko prizadevanje, ki je v nekaterih državah že rodilo težke posledice. To je izzvalo žalostne izkušnje in borbe katoličanov.

Po božjem in naravnem pravu pripadajo otroci roditeljem. Z ozirom na to imajo roditelji skrb in neposredno pra-

vico, da odločajo, kako se bodo njihovi otroci vzgajali. Katoliška Cerkev, ki je od božjega Odrešenika dobila zapoved, da oznanja evangelij vsem narodom, se temu pozivu in pravici ne more odreči. Zato imajo katoliški roditelji in Cerkev pravico zahtevati, da se njihovim otroci vzgajajo po katoliških načelih. Isto pravico priznavamo tudi pravoslavim in drugim, po ustavi priznanim veroizpovedanjem.

Napraviti javno državno šolo, obvezno za vse državljane, v to šolo pa uvesti brezverskega duha, to je najstrašnejše nasilje nad vestjo katoliških starišev. Katoliški starši: Vaša ljubezen do otrok vas najbolje uči, kaj je otrokom koristno in kaj jim je nevarno. Vsakdanje izkušnje v vašem rodbinskem življenju vam kažejo, kako sveta vera blagodejno deluje in kako nevarno je za otroke, če se odtujijo sveti veri.

Zato, predragi verniki, če bi nastopila resna nevarnost, da bi se šole odtujile naravnemu poklicu, da namreč vaše otroke vzgajajo versko, vas bomo pozvali, da se z združenimi močmi upremo, da to nevarnost zavrnamo.»



#### V NAŠI DRŽAVI.

Jugoslavija in Belgarija. Jugoslovansko-bolgarska meja je zopet otvorena. Ustanovila se je mešana komisija, ki bo odslej uravnavala vse obmejne spore. V najkrajšem času se bodo začela trgovinska pogajanja med našo državo in Belgarijo.

Vlada pripravlja celo vrsto trgovinskih pogajanj z Rumunijo, Čehoslovako, Poljsko, Turčijo in Španijo.

Pemiloščenja. Dne 6. februarja, ko je končal prvi mesec novega stanja v Jugoslaviji, je kralj objavil amnestijo. S tem najvišjim aktom so odpuščene kazni vsem onim, ki so se pregrešili proti splošnim določbam kazenskega zakonika in ki govorijo o žalitvi kralja kakor tudi pregreški po tiskovnem zakonu. Pomiloščeni so vsi, ki so ta dejanja storili, ne glede na to, če so že bili kazno-



#### NAŠA DRUŠTVA

Loterija Prosvetne zveze v Mariboru. Glavni dobitek: radio, na dom postavljen in popolnoma urejen. (Kdor ga ne mara, mu ga takoj odkupimo za 4000 dinarjev!; Ostali dobitki: moška in ženska obleka, voznja na orlovski zlet v Prago, 20 m finega platna itd. Vseh dobitkov je 500. Srečka velja 5 dinarjev. Zrebanje bo dne 25. marca 1929. Srečke bomo začeli razpošiljati v začetku prihodnjega tedna. Hitite z naročili, ker jih je le malo! Kdor pridobi dva naročnika »Našemu domu«, ki plačata naročnino po 12 dinarjev, dobi 1 srečko zastoj.

Ruša. Dramatski odsek Kat. prosvetnega društva ponovi v nedeljo, dne 17. februarja, ob